

družbena sfera začela institucionalizirati in profesionalizirati v nevladnih organizacijah. V Sloveniji je bil velik del aktivnosti, povezanih s feminističnim gibanjem, nekako delegiran v sfero uradne politike (Urad za žensko politiko), hkrati pa je zaradi pomanjkanja finančnih sredstev velik del alternativnih, nevladnih aktivnosti oslabel. Tako se je, kot pravi V. Jalušič, »v Sloveniji zgodil paradoks, da je od enega najmočnejših feminističnih gibanj v Vzhodni Evropi, ostalo le malo institucionaliziranih aktivnosti.«

Knjiga je zanimiva, pa tudi poučen dokument ter ovrednotenje specifičnega zgodovinskega časa v nastajajoči državi Sloveniji. V času, ko se zdi, da je uradna politična scena bodisi povsem zadušila ali si prisvojila ideje novih družbenih gibanj, lahko po eni strani služi kot spodbuda oživitvi starih (kolikor so še relevantna za novo družbeno situacijo) ali kreiranju novih civilnodružbenih gibanj. Ob naraščanju nestrpnosti do različnih družbenih skupin ter nemoči in/ali nepripravljenosti politike, da bi jih umirjala, je videti, da bi jih Slovenija še kako potrebovala. Po drugi strani pa je *Feministična gimnazija* lahko tudi »učbenik«, kako prepoznati pasti in se izogniti napakam, ki so jih gibanja v svojem začetn(išk)em, »mladostnem entuziazmu« storila. Zdi se, da je po izkušnjah in spodrsrljajih gibanj s konca prejšnjega stoletja ter novejših poskusih omejevanja pravic žensk (*izbrisanih, muslimanov, gejev in lezbijk* ipd.) čas za *feministično* (in še kakšno) *univerzo*, zrelejšo, bolj izkušeno, močnejšo.

Mojca Sušnik

Roman Kuhar: Medijske podobe homoseksualnosti – Analiza slovenskih tiskanih medijev od 1970 do 2000/Media representations of homosexuality – An analysis of the print media in Slovenia, 1970-2000. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije, zbirka Mediawatch, 2003 105/112 strani (ISBN 961-6455-10-9), 2.990 SIT

prevod Olga Vuković

Spolna usmerjenost, ki je središče medijskih reprezentacij v pričujoči knjigi, je zapletena zadeva. Lahko je celo (ni pa nujno) spremenljiva skozi življenjska obdobja. Kvantitativno večinska spolna usmerjenost (heteroseksualna) je problematična izključno zato, ker je tako samoumevna, družbeno sprejemljiva in ker družba ne dopušča drugih/drugačnih spolnih usmerjenosti. Ravno zaradi *samoumevne heteroseksualnosti* se drugačno spolno usmerjenost označuje kot nenavadno, nemoralno, "nenormalno", "nenaravno", ker ne vodi k nadaljevanju vrste in se jo na vse možne načine proučuje, išče se vzroke za nastanek, sprašuje se o njeni *nalezljivosti, vrojenosti, podedovanosti* ipd. Čeprav ob tem nihče ne pomisli, da je bila večina gejev in lezbijk vzgajana s strani heteroseksualnih staršev in da so bili (najbrž) vsi vzgajani kot heteroseksualci. In če se istospolno usmerjeni ljudje niso *nalezli* heterospolne usmerjenosti, zakaj bi se to zgodilo pri njih ali njihovih (potencialnih) potomcih? Tako Celia Kitzinger in Sue Wilkinson v tekstu *Theorizing Heterosexuality* izpostavita, da heteroseksualnost ni bila predmet teoretiziranja niti znotraj feminizma niti znotraj psihologije. Pravita, da so feministične teorije prevzele pojmovanje heteroseksualnosti kot dane – razvijajoče analize z žensko (in moško) heteroseksualnostjo kot dognane, vendar nikoli eksplicitno naslovljene. Psihologija pa naj bi podobno prevzela razumevanje heteroseksualnosti, lezbištvo (in moško homoseksualnost) kot "alternativen življenjski slog" v

najboljšem, kot "patološko perversnost" pa v najslabšem primeru (Kitzinger & Wilkinson 1993). Običajno je heteroseksualnost razumljena kot tisto, kar ni homoseksualno. Vendar omenjeni avtorici opozarjata, da vendarle ne gre "za nasprotna konca istega kontinuuma". Prvi paradoks se pojavi že, kot trdijo nekateri, da je spolna usmerjenost osebna odločitev. Namreč osebna odločitev se postavi pod vprašaj že po ugotovitvi, da je izbrani življenjski stil istospolno usmerjene osebe odvisen tudi od drugih ljudi (od družbe, v kateri živi). V kolikor bi šlo samo za osebno odločitev, dvomim, da bi se istospolno usmerjeni odločili za prikrajšanje in odvzem pravic. Pridružujem se mnenju avtoric Brown in Bunch (1985), ki govorita o lezbilstvu kot *politični odločitvi* in ne samo *seksualni preferenci* – "Politična zato, ker so odnosi med moškimi in ženskami v bistvu politični – moč sedanjega sveta, v katerem vladajo moški, je zasnovana na heteroseksualnosti. Lezbijka te odnose aktivno odklanja, odloči se za ženske in tako kljubuje obstoječemu političnemu sistemu." Prav tako lahko govorimo o gejevstvu kot politični odločitvi – kot zavračanju obstoječih družbenih odnosov.

Središče knjige Romana Kuharja je tako namenjeno homoseksualnosti v javnem prostoru – gre za rezultate analize tiskanih medijev v obdobju od 1970 do 2000 v Sloveniji. Analiza predstavlja predelan empirični del magistrskega dela avtorja, v katerem lahko najdete tudi daljšo teoretsko argumentacijo zapisanega. Kuhar na začetku sistematično opredeli metodo – tako imenovano *kritično diskurzivno analizo*. Pri tem opozori na pomemben element analize, da "ni enotnega in pravilnega odgovora na vprašanje, kaj ta podoba pomeni? ali kaj ta oglas sporoča?" (str. 17). Vzorec, zajet v analizo, predstavlja 644 besedil. Kriterij za izbiro besedila v vzorec je bila tema besedil – torej homoseksualnost v političnih, socialnih, kulturnih in drugih razsežnostih. Avtor razdeli gradivo po temah v sledeče kategorije (po abecedi): *afere; aids; Evropa, svet; kriminal; kultura; politika; registrirano partnerstvo; scena; stil življenja; zdravljenje in vzroki; zgodovina; znane osebnosti in drugo* (str. 41-44).

Po podatkih iz knjige je prvi časopisni članek, ki se dotika homoseksualnosti v Sloveniji, izšel že leta 1921 v reviji *Njiva*. Tako se začne avtorjeva analiza, ki postane intenzivnejša ob povečanem izidu dostopnega gradiva, torej v sedemdesetih, osemdesetih in še posebno v devetdesetih letih. Medijske reprezentacije homoseksualnosti avtor razdeli v pet osnovnih kategorij: *stereotipizacija, medikalizacija, seksualizacija, skrivnost in normalizacija*. Vsaka kategorija je natančno razdelana skozi posamezna poglavja – na tem mestu bom izpostavila zgolj nekaj temeljnih ugotovitev.

Pomembna značilnost stereotipizacije je ločevanje (praksa izključevanja) na normalno in sprejemljivo na eni strani ter nenormalno in nesprijemljivo na drugi. V kontekstu pričujoče analize je pomembna ugotovitev, da "podlaga večine stereotipov v medijskih podobah homoseksualnosti zgodovinsko temelji na razumevanju družbenih implikacij moškega in ženskega spola kot nujno *bioloških*" (str. 45-53). Medikalizacija je "proces iskanja medicinskih rešitev za deviantno vedenje v družbi" (str. 54), ki je sestavljeno iz različnih elementov. Prav tako kot v začetkih pisanja o homoseksualnosti ostaja medikalizacija pomembna kategorija medijske reprezentacije – razlika je le v tem, da je "medicinski in psihiatrični diskurz v začetku rabil za konstrukcijo homoseksualca kot (neozdravljivega) duševnega bolnika, v devetdesetih letih dvajsetega stoletja pa so mediji prek izjav zdravnikov in psihiatrov, ravno nasprotno, utrjevali stališče, da homoseksualnost ni bolezen" (str. 55). Nenazadnje je tudi Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) homoseksualnost črtala s seznama duševnih bolezni šele konec leta 1991. Tako so izključno medikalizirane in seksualizirane medijske podobe, ki jih je bilo moč brati v sedemdesetih, predstavljene tudi v kontekst kulture in politike. Kljub temu pa v prvi polovici osemdesetih avtor še vedno najde povsem eksplicitno seksualizacijo v medijskih reprezentacijah homoseksualnosti. V poznih osemdesetih in devetdesetih letih pa se eksplicitna seksualizacija umakne v bolj implicitne oblike (z izjemo fotografskega materiala, ki se pojavlja ob posameznih prispevkih).

Največja mera mistifikacije homoseksualnosti kot skrivnosti se, tako avtor, dogaja z medijskim molkom. V analiziranih besedilih pa se homoseksualnost kot skrivnost pojavlja tudi v obliki

anonimnih sogovornikov, v spremenjenih imenih sogovornikov, v medijski reprodukciji klozeta, z naslovi, slikami itn. (str. 77). Normalizacija prekriva prejšnje podobe homoseksualca kot kriminalca, duševnega bolnika in podobno. Tako je homoseksualec konec devetdesetih v medijskih reprezentacijah "povsem običajni človek, ki svojo homoseksualnost lahko ,ivi ravno tako polno, kot drugi ,ivijo svojo heteroseksualnost" (str. 84). Po avtorjevih besedah je homoseksualnost v devetdesetih stopila v *mainstream* na račun depolitizirane lezbične in gejevske identitete. Pa vendar moramo biti previdni in se vprašati, če se ta medijska podoba (ob rezultatih javno-mnenjskih raziskav) ne ka,e v stilu znanega pregovora *ni vse zlato, kar se sveti* oziroma *videz vara*?

Spolna usmerjenost ni nepomembna osebnostna lastnost. Četudi ji posameznik ali posameznica ne pripisujeta velikega pomena, ji le-tega pripiše dru,ba kot skupinska entiteta. V Sloveniji je bilo na tem področju izvedenih premalo raziskav, da bi lahko zaključili z nekimi splošno veljavnimi sklepi. Pa vendar podatki *Slovenskega javnega mnenja* ka,ejo, da za več kot polovico Slovenk in Slovencev homoseksualnost predstavlja nekaj povsem nesprejemljivega. Kljub številnim homofobnim člankom lahko prav ob upoštevanju splošne slike mnenj prebivalcev zaključimo, da so mediji kljub vsemu o homoseksualnosti poročali z določeno mero naklonjenosti. Postavlja pa se vprašanje, ali je to dovolj? Ali ni spolna usmerjenost temeljna človekova pravica? Ali ni enakost ne glede na spol, vero, spolno usmerjenost itd. zapisana tudi v *Ustavi Republike Slovenije*? Kako je potem lahko sploh vprašanje naklonjenosti relevantno? Ne samo naklonjenost, temveč tudi spoštovanje in enakost bi moralo biti nevprijetno/samoumevno.

Medijske podobe homoseksualnosti – analiza slovenskih tiskanih medijev od 1970 do 2000 je pomembna študija k premisleku o dru,beni pomembnosti spolne usmerjenosti, predvsem pa o ponovnem premisleku o vlogi medijev. Knjiga je tudi pomemben doprinos o razmišljanju novinarjev in novinark, ki pišejo o tematikah in dogodkih, ki zadevajo spolno usmerjenost. Gre za vzoren primer promocije znanosti, kjer avtor teoretske, strokovne (sociološke) analize predstavi na razumljiv in jasen način. Kljub temu pa ostajajo številni elementi, ki so potrebni nadaljnjih analiz.

Literatura:

- Celia Kitzinger, Sue Wilkinson: *Theorizing Heterosexuality*. V: Celia Kitzinger, Sue Wilkinson (ed.): *Heterosexuality, A Feminism and Psychology Reader*. London: Sage Publications, 1993.
- Ria Mae Brown, Charlotte Bunch: *Kaj bi morala vedeti vsaka lezbijka*. V: *O ženski in ženskem gibanju*. Ljubljana: Krt, 1985.

Boštjan Šaver

**Diane Ackerman: O naravi čutnega. Ljubljana:
Znanstveno in publicistično središče, zbirka Sophia, 2002
334 strani (ISBN 961-6294-40-7), 4.000 SIT**

prevod Dušanka Zabukovec

V luči sodobnih kognitivnih znanosti postajajo interdisciplinarna razčlenjevanja *o naravi čutnega* ponovno aktualni predmet družboslovja. Slovenski prevod dela *The Natural History of Senses* (1990) ameriške pesnice, esejistke in znanstvenice Diane Ackerman predstavlja izredno berljiv tekst, ki koketira tako s sproščeno strokovno metaforičnostjo kot z znanstveno gostoto podatkov. Takšen način pisanja in podatek, da je avtorica dela stalna sodelavka znamenite